

“He procurat caçar el lector amb l'estil”

Martí de Riquer (Barcelona, 1914) fa 90 anys aquest 3 de maig. És, amb Josep Romeu i Figueres, l'últim gran estudiós de la literatura catalana antiga que feliçment es troba entre nosaltres. Representant d'una escola filològica caracteritzada pel rigor, l'elegància de la prosa i la seguretat expressiva, el seu prestigi ha crescut amb el prestigi dels seus deixebles.

Ara que no llegeix per obligació, tot i que en el vostre cas l'obligació i la devoció sovint es donaven la mà, què llegeix?

—Com diu, només llegeixo per diversió. No llegeixo cap llibre de la meua professió. Si en trobo cap, el fullejo, però després de tant de temps de jubilació em considero una mica desplaçat. Llegeixo novel·les divertides. M'he passat tants anys llegint amb un paper i un llapis al costat per prendre notes, i tants llibres per obligació, fossin el que fossin...! Ara, si no m'agrada el llibre, el puc deixar. Faig el que em dóna la gana, que també és una fórmula que em va bastant bé per viure.

—I els llibres dels vostres alumnes?

—Ja els llegeixo i em meravellen.

—Què heu llegit recentment?

—Aquell de tres toms que el primer passa a les croades i el segon a Escandinàvia. D'Edicions la Campana. No recordo el nom de l'autor.

—Jan Guillou?

—Aquest. És molt divertit.

—Tots tres, els ha llegit?

—Sí. També llegeixo el Camillieri. El Montalbano m'agrada molt. És clar, jo havia viscut a Sicília, i precisament una cosa que dóna molt plaer és llegir una novel·la que passi en un país estranger que coneguis. I a mi Sicília m'agrada molt.

—Ha deixat de llegir Balzac, un dels seus autors preferits?

—No. No el deixo mai. Aquests dies estava pensant de quin Balzac em re-

cordo menys? I és de *La femme de 30 ans*. Quan em trobo en un moment de desert de lectures, sense cap recomanació, amb Balzac vaig a tret segur. A més, és un títol que fa molta gràcia. Ell destaca com a cosa exagerada que una dona de trenta anys aixequi passions. Tingui en compte que Julieta tenia quinze anys; Melibea, catorze; i la Carmesina del *Tirant*, catorze, no, tretze. En temps de Balzac, una dona de trenta anys era gran. Abans, la gent vivia menys, però arribava primer.

—Però segur que sempre té al cap ara el *Tirant*, ara Bernat Metge, ara Cervantes; sempre tindrà ganes de parlar-ne.

—Sí. Ja que parla de Cervantes i el *Tirant*, Cervantes el vaig llegir anònim, perquè la traducció castellana surt sense nom de l'autor. Ell parla de l'autor, però no el coneix. És una llàstima que no es traduís el pròleg on apareix el nom de l'autor. Una injustícia. Perquè la gan difusió posterior del *Tirant* va ser l'elogi de Cervantes. I Martorell era una persona molt interessant, un cavaller errant, molt bregós. Les seves cartes són delicioses. De totes maneres, al temps de *Tirant lo blanc* a València tothom escrivia bé perquè altres cartes de desafiament estan escrites que són una meravella.

—Parlant d'escriure bé, amb un cert gust. D'on li ve, això?

—Primer, jo no crec que escrigui bé. Tinc l'experiència de molts anys de catedràtic que és la claredat. No penso que tingui cap frase subtil, o sublim

"El meu avi, Alexandre, encara que no renegava de la seva tradició carlina, era catalanista. Ficava sempre en literatura i pintura, no va militar en el carlisme, a diferència del besavi."

o fosca. A vegades, a les classes, reflexionava, això no és ben bé el que penso, però tal com ho dic queda més clar. Ara, vostè diu la meua prosa. Si hi ha una virtut és que pretenc ser clar. No he pretès ser mai un gran prosista.

—Però a més de la claredat, hi ha l'elegància, el ritme sostingut, el to.

—Jo procuro que no sigui barroer, que quedi amb una mínima elegància. Amb l'estil s'ha de procurar caçar una mica el lector, quan expliques coses erudites. Com als alumnes. Al capdavall, sempre anem a parar al mateix.

—A més de la influència de la pràctica docent deuen haver-hi intervingut alguns escriptors, no?

—Són tants! He llegit tots els clàssics, catalans, castellans, francesos, italians, provençals. I no parlem del llatí i el grec. El llatí ajuda molt. Per això ara es comença a notar que ja no s'estudia el llatí. El llatí és la sintaxi positiva i expressiva. És la vella tradició. Són els models.

—Com va néixer en vostè l'interès per l'època medieval?

—Això és molt difícil d'explicar. És com si a un químic li preguntes per què li agrada el carbur. Primer, perquè vaig néixer en un ambient on el

llibre era familiar. I segon, es va donar el cas que un amic es va haver de subscriure per compromís personal a la col·lecció "Els Nostres Clàssics", però no li interessava i me la va regalar. I em vaig acostumar de molt jove a llegir autors del XIV i del XV. No crec que hi hagi predestinacions. A més, per a mi era més fàcil estudiar autors catalans, de bibliografia més reduïda. En canvi, Petrarca té una bibliografia que no s'acaba mai i la d'Ausiàs March s'acaba de seguida.

—És a dir, l'atzar és determinant.

—Moltes vegades. L'antiga Biblioteca de Catalunya tenia una sala immensa de lectura. Jo hi anava sense cap intenció determinada, i a l'atzar agafava un llibre o un altre. Vaig familiaritzar-me amb tots els volums i sabia on trobar el llibre quan sorgia algun problema i l'havia de llegir.

—Quan era al carrer del Bisbe?

—Sí. M'hi vaig passar molts anys de la meua juvenesa.

—Amb Rubió.

—De vegades em veia treballar en una cosa i em preguntava per què l'estudiava. L'ambient era molt cordial.

—I ja demanaven carnet?

—Sí, sí. Un per a tota la vida. Amb la firma de dos socis.

—Recorda quins van ser els seus?

—Ai, no! Era molt jovenet.

—Hi anava sol o tenia una colla?

—Érem una colla. Molts. Ignasi Agustí, Joan Teixidor, Josep Maria Font i Rius, Joan Vinyoli, Tomàs Lamarca, Josep M. Boix: la colla d'antics alumnes dels jesuïtes.

—Dels jesuïtes de Casp?

—De Casp. Ja ens trobàvem als claustres de la catedral, magnífics, perquè hi arribàvem abans d'hora. I ja anava molt a l'Ateneu, que donava més facilitats de treball. A les 12 h de la nit, els bibliotecaris et deien si volies un llibre per a tota la nit, perquè ells acabaven el seu torn de feina, però tu podies quedar-t'hi tota la nit, fins que entraven les dones de la neteja. Disposaves de totes les comoditats. Podies prendre una tassa de xocolata amb melindros. La demanaves i et posaven una tauleta al costat. O podies fer-te enllustrar les sabates. L'encarabotes es passejava per la biblioteca. En canvi, per calor que fes, no et deixaven treure't l'americana.

—I, com ens va dir Romeu i Figueres, l'avisaven a la biblioteca mateixa quan podia anar al barber.

—Sí. Des de la biblioteca ja podies fer que et demanessin hora. I també hi havia una petita sala d'esgrima que després va ser convertida en gimnàs. Hi havia florets i espases. Amb algun amic, ho vaig practicar. Però va desaparèixer de seguida, perquè no ho practicava ningú. Era com un relax. O anaves al jardí a enraonar, o a fer uns cops de floret.

—Tots els de la vostra colla també anaven a l'Ateneu?

—Sí, quasi tots. Hi vam trobar gent més gran que nosaltres, com Just Cabot, director de *Mirador*. Tenia una cultura literària extraordinària. Un home amb les converses del qual he après molt.

—Havia posat un pis als llibres, deien.

—Sí, al costat de l'Ateneu. Ell havia fugit durant la revolució i dos ateneïstes, Xavier de Sales i jo, vam incautar els llibres i els vam portar a l'Ateneu, i els vam tancar amb pany i clau en una sala amb el seu nom. No vam permetre que els consultessin per impedir

que els robessin. En tornar, els va trobar tots.

—Se'n devien robar molts, a la biblioteca de l'Ateneu, no?

—Sí que se'n robaven. Fins i tot hi va haver una operació policíaca, perquè quan jo era bibliotecari de la junta d'un racó determinat van començar a desaparèixer llibres grans. Ens vam posar d'acord amb un soci que era agent de policia i vam fer una cosa de novel·la: vam posar una mica de betum, de pintura i greix, i a la llibreria de vell on apareixien els llibres vam enxampar, per l'empremta greixosa de les sabates, qui se'ls enduia. Era un soci que arribava a les 6 o les 7 h del matí. Vaig veure com se l'enduïen a Laietana i va ser expulsat de soci. Era cap al 1942 o 1943.

—També es roben llibres de biblioteques aparentment més segures. A la de la Universitat de Barcelona n'han robat molts i valuosos, fa poc.

—Jo sempre dic que s'ha de córrer aquest risc. No podem tancar-les ni deixar de fer un préstec.

—Deixant a part els amics de la colla, amb quina persona vas tenir més tracte a l'Ateneu?

—Amb en Foix. El vaig conèixer a l'Ateneu i després vam seguir l'amistat. Era un home d'una cultura i d'un coneixement del català extraordinari. Era una persona exuberant. Era molt difícil tenir-hi un diàleg. No et deixava parlar, fins al punt que si aconseguies posar-hi cullerada, ell seguia amb el seu discurs, com si no hi haguessis intervingut. T'empenyia cap al racó de mica en mica i no et deixava sortir-ne. Era un gran poeta i, a més, bellíssima persona. Era un dels *causeurs* més extraordinaris que he conegut mai.

—Fins als darrers anys, anava sempre dret com un pal i, com Marià Manent, podia estar contemplant els quadres d'una exposició estona i estona.

—Sempre. Segur. Jo crec que era un costum de la botiga. Perquè a l'Ateneu, assegut, no el recordo. Anava sempre estirat, i això el feia semblar més alt del que realment era.

—Us vas fer amb cap component de la penya del doctor Borralleras, Sagarra i companyia?

—No, estaven molt aïllats. Els joves els dèiem la Penya dels Elefants, perquè a més de ser grans i grossos, eren elefants, estaven per davant de tot-hom. Arribaven a l'Ateneu, demanaven un cafè i es tancaven tota la tarda i ningú no podia entrar-hi, si no era dels iniciats.

—Però a més d'en Foix també vas tenir una gran amistat amb Espriu, oi?

—Recordo que en una entrevista va dir que en Riquer i ell eren els únics que es deien pel nom, i això ho considerava extraordinari. Tenia un any més que jo, cosa que ens va retardar una mica l'amistat.

—La seva frase era de pedra picada, també.

—Riba i Espriu són uns autors modèlics. I Carner. Tots eren filòlegs i treballaven per perfeccionar la llengua. Foix llegia clàssics com el *Tirant per la llengua*, no per l'argument. I Riba tenia aquells coneixements tan excepcionals de llatí i de grec que la seva prosa era excepcional.

—Però Riba potser forçava massa la sintaxi, no era tan natural com Espriu. Què li sembla?

—Més culte, voleu dir? Jo he estat alumne de Riba i em va ensenyar a traduir. Puc jutjar Riba difícilment perquè vaig estar massa subjecte a ell.

—Com era com a professor?

—Molt bo. Extraordinari. Recordo que quan arribava a classe normalment escrivia una frase en grec a la pissarra i ens la feia traduir. I un cop traduïda literalment, després havíem de tornar-la a traduir bo i mantenint el to, l'estil, de l'autor. No era allò de les traduccions escolars que no tenen cap gràcia. Era un gran professor.

—Deixeu-me canviar de tema. A les *Quinze generacions d'una família catalana* acabeu amb la biografia del besavi, Martí de Riquer i de Comelles, carlista destacat. El carlisme era present a la vostra família quan vas néixer?

—No. El meu avi, Alexandre, encara que no renegava de la seva tradició carlina, era un home catalanista, ficat sempre en la literatura i la pintura. No era militant. A més, el besavi era rural, tenia casa a Barcelona però hi anava poc. I no treballava mai. L'avi

**“No crec que
escrigui bé, però
procuro escriure
amb un mínim
d'elegància.
Tinc l'experiència
de molts anys
de catedràtic que
és la claredat.
No penso
que tingui
cap frase subtil”**

Alexandre va ser el primer que es va guanyar la vida treballant.

—El carlisme va passar, com va ser el cas de la vostra família, al catalanisme?

—Sí. Completament. El carlisme, quan deixa de tenir una vinculació dinàstica o de partit, es passa al catalanisme. Però ja eren catalanistes durant el carlisme. Tinc cartes dels carlins en català. El català no els era cap problema. Però no sóc polític i no hi entenc, de política, i el carlisme és un problema que em sembla que no és fàcil de liquidar en un tres i no-res.

—S'ha dit que la Guerra Civil és la darrera guerra carlista. Què en penseu?

—No ho sé. Em sembla que hi ha molts més elements. El món havia canviat molt. Però no parlem de política, que no hi entenc.

—Quina època li hauria agradat viure?

—La que he viscut. M'ha anat prou bé.

—Quin consell diria a un escriptor o filòleg que vulgui perfeccionar la seva expressió escrita en català?

—Que llegeixi una pàgina de Bernat Metge cada dia. No cal que es fixi en el que diu, només en la prosa.

Lluís Bonada